

УДК 336.71

**О. Д. Вовчак,
І. А. Канцір**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ МІНІМІЗАЦІЇ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ

***Анотація.** В умовах трансформаційних перетворень фінансовий сектор перебуває під впливом системних ризиків. Темпи стабілізації та підвищення його стійкості знаходяться у прямій залежності від спроможності держави упередити та мінімізувати вплив зовнішніх ризиків. Перспективним варіантом реструктуризації фінансового сектору виступає удосконалення інституційних та організаційних інструментів державного регулювання й забезпечення стабільності.*

***Ключові слова:** фінансовий сектор, системні ризики, стабільність, стійкість.*

***Summary.** In a transformational transformation, the financial sector is under the influence of systemic risks. Stabilization rates and increase of its stability are directly dependent on the state's ability to prevent and minimize the impact of external risks. A promising option for restructuring the financial sector is the improvement of institutional and organizational instruments for state regulation and stability.*

***Key words:** financial sector, systemic risks, stability.*

© О. Д. Вовчак, І. А. Канцір

Бібліографія ДСТУ:

Вовчак О. Д. Забезпечення стійкого розвитку фінансового сектору в контексті мінімізації системних ризиків / О. Д. Вовчак, І. А. Канцір // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2017. — № 3 (39). — С. 104–107.

References (APA):

Vovchak, O. D. & Kantsir, I. A. (2017). *Zabezpechennia stiikoho rozvytku finansovoho sektoru v konteksti minimizatsii systemnykh ryzykiv* [Provision of sustainable development of the financial sector in the context of system risk minimization]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 3 (39), 104–107 (in Ukr.).

Постановка проблеми. Фінансова криза та нестабільне фінансово-політичне становище держави спричинили реформування фінансової архітектури і, як наслідок, зниження рівня економічного зростання. В умовах трансформаційних перетворень фінансовий сектор перебуває під впливом ендогенних та екзогенних чинників впливу, які вимагають мобілізації усіх ресурсів з метою мінімізації негативного впливу та забезпечення стійкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стабільність фінансового сектору виступає предметом численних досліджень у наукових колах, зокрема, серед зарубіжних вчених-представників економічної думки проблематику фінансової стабільності досліджували Дж. Стігліц, Д. Блейк, С. Фішер, П. Мауро, Д. Остри, М. Фут. Серед вітчизняних науковців можна виокремити О. І. Барановського, В. М. Гейця, А. А. Чухна, В. В. Коваленко, О. Д. Василика, І. О. Лютого, В. І. Міщенко, С. В. Науменкову, С. В. Міщенко, Т. Є. Унковську, В. М. Шелудько та інших. Проте, незважаючи на численні надбання науковців та практиків, трансформаційні перетворення, які відбуваються у всіх сферах національної економіки, вимагають системного аналізу та імплементації інструментарію протидії ризикам фінансового сектору.

Мета статті полягає у визначенні системних ризиків та обґрунтуванні пропозицій щодо їх мінімізації в контексті стійкого розвитку фінансового сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий сектор України перебуває у стані постійних змін, зокрема інституціональних, тобто не може бути абсолютно стабільним.

Фінансовий сектор — це частина економіки, яка включає в себе фінансові корпорації, квазі-корпорації й некомерційні організації (що фінансуються й контролюються фінансовими корпораціями, квазікорпораціями), які головним чином займаються фінансовим посередництвом або допоміжними видами фінансової діяльності, пов'язаної із фінансовим посередництвом [1, с. 85].

Фінансовий сектор наведений системою фінансових посередників у формі діяльності банків та небанківських фінансових установ у взаємодії із суб'єктами реального сектору економіки з приводу перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів, забезпечує потреби інституційних секторів економіки у формуванні державних фінансів, фінансів підприємств та фінансів домогосподарств.

Фінансовий сектор виступає єдиною ланкою між фінансовою системою і реальним сектором економіки, забезпечує функціонування

фінансового ринку країни, формує ресурсну базу розширеного відтворення народного господарства, створює сприятливий інвестиційний клімат і, як наслідок, стимулює економічне зростання країни [2, с. 36].

Розвиток фінансового сектору стримує наявність таких чинників [3]:

— існування на ринку фінансових установ, які не виконують та не мають на меті виконувати функції фінансового посередництва і генерують суттєві системні ризики для сектору;

— недостатній рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг (у т. ч. позичальників) і кредиторів;

— низький рівень стандартів управління платоспроможністю та ліквідністю банків;

— дія жорстких адміністративних заходів;

— велика частка кредитів, виданих пов'язаним особам, на балансі банків;

— операційна залежність державних банків;

— висока концентрація активів системно важливих банків;

— відсутність належної інфраструктури ринку капіталу, у т. ч. фондового ринку;

— обмежена кількість фінансових інструментів, у т. ч. хеджування ризиків;

— неможливість функціонування в Україні більшості міжнародних систем Інтернет-розрахунків;

— неефективне податкове законодавство в частині оподаткування інвестиційних доходів та учасників фінансового сектору;

— зловживання окремими фінансовими установами умовами кредитних договорів;

— відсутність дієвих алгоритмів збереження та повернення активів неплатоспроможних банків;

— низька фінансова грамотність населення;

— низька ефективність нагляду за банками та іншими фінансовими установами, що не дає можливості вчасно упередити розвиток ризиків;

— обмеженість повноважень та незалежності регуляторів для вжиття заходів впливу на учасників фінансового сектору;

— відсутність ефективних інструментів виведення з ринку проблемних фінансових установ.

Аналізуючи причини фінансової нестабільності, насамперед необхідно мати на увазі особливий стан фінансового сектору національної економіки, що характеризується серйозним порушенням динамічної рівноваги і спричинює негативні наслідки для економічної системи держави в цілому.

Ознаками нестабільності фінансового сектору, на нашу думку, слід вважати:

— зниження довіри до національної валюти, її ослаблення, що проявляється у високій інфляції, відсутності передбачуваної динаміки валютного курсу, високому рівні валютозаміщення;

— серйозні порушення в роботі механізму трансформації заощаджень в інвестиції, які можуть проявлятися у різких коливаннях процентних ставок, котирувань цінних паперів, падінні їх вартості, зниженні обсягів фінансування нефінансових секторів економіки;

— порушення механізмів оцінки і регулювання фінансових ризиків, що проявляється в неефективній роботі внутрішніх систем управління ризиками в банках та небанківських фінансових посередників, посиленні системного ризику стосовно фінансового сектору національної економіки.

Джерелом системного ризику є характеристики, властивості фінансового сектору як системи, що можуть негативно вплинути на його функціональність та стійкість, ускладнити або унеможливити реалізацію основних цілей при зміні ситуації. У цьому випадку їх роль виконують системні дисбаланси в діяльності національного фінансового сектору (інституційні, структурні, фінансові тощо), що є результатом конструктивних особливостей національної системи фінансового посередництва.

Фінансовий сектор національної економіки постійно знаходиться під призвою ймовірних екзогенних та ендегенних шоків явищ. Темпи стабілізації та підвищення його стійкості знаходяться у прямій залежності від спроможності держави упередити та мінімізувати вплив зовнішніх ризиків.

До основних зовнішніх чинників, що загрожують стабільності фінансової системи України, доцільно віднести:

— військові дії на території України;

— анексію окремих територій, наявність торговельного ембарго на імпорт українських продовольчих товарів на територію Російської Федерації (за даними НБУ — зниження експорту на 1,3 млрд. дол. США);

— волатильність цін на окремі позиції українського експорту у зв'язку із можливою третьою хвилею глобальної фінансової кризи та зниженням цін на певні позиції (чорна металургія та продукція сільськогосподарського характеру) на світових ринках;

— несприятливий інвестиційний клімат для інвесторів-нерезидентів (непрозорі умови ведення бізнесу);

— невиважену фіскальну політику;

— високий рівень ендегенних ризиків.

З метою стабілізації фінансово-економічної ситуації в державі, створення конкурентоспроможної економіки ухвалено та здійснюється імплементація Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, головною метою якої виступає створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу

фінансових ресурсів у економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС.

Забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фінансового сектору здійснюватиметься шляхом:

— створення паритетного конкурентного середовища у фінансовому секторі національної економіки;

— реалізації можливостей для руху капіталу;

— посилення контролю та відповідальності за операції з пов'язаними особами;

— підвищення вимог щодо платоспроможності та ліквідності учасників фінансового сектору (у т. ч. шляхом впровадження рекомендацій Basel III, Solvency II);

— імплементації спеціальних вимог щодо капіталу, ліквідності та інших показників системно важливих банків та інших фінансових установ;

— удосконалення системи регулювання та нагляду за фінансовим сектором;

— забезпечення прозорості діяльності та звітності учасників фінансового ринку;

— підвищення ефективності системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму;

— забезпечення розвитку безготівкового обігу та роздрібних безготівкових платежів із використанням електронних засобів платежу;

— підвищення рівня корпоративного управління учасників фінансового сектору;

— впровадження ефективного механізму захисту прав кредиторів та очищення фінансового сектору від проблемних активів;

— стимулювання розвитку інфраструктури для ефективного управління проблемними активами;

— впровадження й розвитку інструментарію фінансового сектору;

— розвитку накопичувального пенсійного забезпечення;

— розвитку інституту посередників фінансового сектору;

— побудову інфраструктури, що забезпечує ефективне накопичення та обмін інформацією щодо кредитної історії позичальників;

— стимулювання комплексного розвитку ринку страхових послуг;

— консолідації й розвитку біржової, розрахункової та клірингової інфраструктур;

— розвитку інституту рейтингових агентств;

— вдосконалення системи оподаткування операцій, пов'язаних зі стягненням проблемної заборгованості;

— гармонізації системи оподаткування інструментів фінансового сектору;

— забезпечення податкового стимулювання розвитку інструментів фінансового сектору [3].

Слушною видається позиція Ю. М. Коваленко [4, с. 444], яка виокремлює основні тенденції розвитку фінансового сектору в контексті трансформаційних перетворень у глобальному масштабі, зокрема — це: уніфікація фінансового сектору; прозора інформаційна політика; підвищення конкурентоспроможності суб'єктів фінансового сектору, монополізація фінансових ринків; розширення кола користувачів фінансових послуг через електронні мережі та Інтернет; формування нової глобальної архітектури фінансового сектору.

Зважаючи на сучасний стан фінансового сектору, з метою забезпечення його стабільного та ефективного функціонування, на нашу думку, основну увагу необхідно сконцентрувати на таких економіко-правових заходах, як:

— розробка механізмів державного впливу на фінансову стабільність;

— комплексний аналіз та впровадження превентивних заходів щодо запобігання системним ризикам;

— забезпечення ефективного управління ліквідністю фінансової системи;

— модернізація та уніфікація фінансового законодавства в унісон чи на противагу глобалізаційним викликам;

— дотримання (виконання) чинних законодавчих приписів усіма суб'єктами фінансових відносин [5, с. 155].

На нашу думку, домінантами забезпечення стійкості фінансового сектору виступають:

- 1) підтримка цінової стабільності;
- 2) імплементація валютного таргетування як інструменту валютної політики;
- 3) впровадження макропруденційного регулювання;
- 4) перспективний характер макроекономічної політики;
- 5) впровадження фінансових кластерів як інституту взаємодії суб'єктів ринку.

Імплементація заходів забезпечення стійкості фінансового сектору повинна провадитись на засадах сприяння економічному розвитку та зростанню й інтеграції України у глобальний фінансовий простір [6, с. 179].

Важливою умовою підвищення ефективності фінансового сектору є розробка та запровадження обґрунтованих механізмів формування й використання державних фінансових ресурсів.

Висновки. Перспективним варіантом реструктуризації фінансового сектору виступає удосконалення інституційних та організаційних інструментів державного регулювання й забезпечення стабільності. З метою забезпечення

стійкості функціонування фінансового сектору як базису національної економіки здійснюються організаційно-правові заходи, зорієнтовані на мінімізацію ризиків, детінізацію економіки та інноваційний розвиток виробничо-промислового потенціалу.

Література

1. Коваленко Ю. М. Фінансова система і фінансовий сектор: організаційно-інституційний підхід / Ю. М. Коваленко // *Фінанси України*. — 2011. — № 4. — С. 75–87.
2. Школьник І. О. Фінансовий сектор України: теоретичний аналіз економічної дефініції / І. О. Школьник, А. Ю. Семенов // *Вісник Української академії банківської справи*. — 2013. — № 1 (34). — С. 31–36.
3. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року : затверджено Постановою Правління Національного банку України № 391 від 18.06.2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
4. Коваленко Ю. М. Інституціоналізація фінансового сектору економіки : [монографія] / Ю. М. Коваленко ; Національний університет ДПС України. — Ірпінь : Вид-во НУДПСУ, 2013. — 608 с.
5. Канцір І. А. Імперативи стабільного функціонування та розвитку фінансової системи / І. А. Канцір // *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*. — Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. — Том 20. — С. 151–156.
6. Канцір І. А. Особливості стійкого розвитку фінансового сектору / І. А. Канцір // *Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Кам'янець-Подільський, 28 жовтня 2016 р.* — Кам'янець-Подільський, 2016. — С. 178–179.

References

1. Kovalenko, Ju. M. (2011). *Finansova systema i finansovij sektor: organizacijno-instytucijnij pidhid* [Financial system and financial sector: institutional approach]. *Finance of Ukraine*, 4, 75–87 (in Ukr.).
2. Shkolnyk, I. O., Semenog A. Ju. (2013). *Finansovyi sektor Ukrainy: teoretychnyj analiz ekonomichnoi definiitsii* [The financial sector of Ukraine: theoretical analysis of economic definitions]. *Bulletin of the Ukrainian Academy of banking*, 1 (34), 31–36 (in Ukr.).
3. National Bank of Ukraine (2015). A comprehensive Program of development of the financial sector of Ukraine till 2020. Resolution of Board of National Bank of Ukraine; declared № 391 18.06.2015. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15> (in Ukr.).
4. Kovalenko, Ju. M. (2013). *Instytucionalizacija finansovogo sektoru ekonomiky* [Institutionalization of the financial sector of the economy]. Irpin, Vydavnytstvo NUDPSU (in Ukr.).
5. Kantsir, I. A. (2013). *Imperatyvy stabilnoho funktsionuvannia ta rozvytku finansovoi systemy* [Imperatives of stable functioning and development of the financial system]. *Economic analysis*, 20, 151–156 (in Ukr.).
6. Kantsir, I. A. (2016). *Osoblyvosti stiykoho rozvytku finansovoho sektora* [Features of Sustainable Development of the Financial Sector]. Second International Scientific and Practical Conference, National production and economy in the conditions of reform: the state and prospects of innovation development and interregional integration. Proceedings of the Conference Kamyanets-Podilsky, 28 october. Kamyanets-Podilsky, 178–179 (in Ukr.).